

**OPEN STATE
FOUNDATION**

JAARVERSLAG 2020

Wat deed Open State Foundation in 2020 om te komen tot een digitaal transparante overheid en daarmee een vitale democratie?

OSF werkte aan het ontsluiten van informatie van publieke instellingen als open data en bevorderde hergebruik van die data door burgers, journalisten, maatschappelijke organisaties, kunstenaars, wetenschappers, ambtenaren, beleidsmakers en volksvertegenwoordigers.

Tien hoogtepunten in 2020

1. Wij brachten overzicht in het corona-beleid van decentrale overheden

Ook Open State Foundation kon niet om alle corona-ontwikkelingen heen. Terwijl op vele vlakken projecten tijdelijk stil kwamen te liggen, werd de missie van Open State Foundation alleen maar meer relevant. Immers, een crisis die zijn weerga niet kent en waar niemand binnen de overheid echt op was voorbereid, zorgt voor een reeks maatregelen, nieuwe processen en een stortvloed aan informatie die open en transparant dienen te zijn.

Naast de 'gebruikelijke' [roep en lobby om duidelijkheid en transparantie over wat er binnen de overheid speelt rondom COVID-19](#), heeft Open State Foundation samen met It's Public opgetrokken om aan het begin van de eerste golf te [monitoren welke landelijke maatregelen er werden afgekondigd](#) en waar de informatie hierover te vinden was. Hierbij hebben beide organisaties talloze webpagina's van de 355 gemeenten, 12 provincies en 25 veiligheidsregio's afgestruind en de [juiste data verzameld](#).

Tijdens deze zoektocht merkten we dat elke decentrale overheid op een andere manier communiceerde over deze informatie, waardoor de som der delen minder transparant was dan de delen (lees: de decentrale overheden). Het maken van vergelijkingen is bijvoorbeeld lastig, omdat informatie versnipperd gepubliceerd is. Met financiering van het SIDN Fonds heeft Open State Foundation daarom het platform [CoronAlert.nl](#) ontwikkeld, waar alle nieuwsberichten van lokale overheden over corona centraal worden verzameld en als open data beschikbaar worden gesteld voor hergebruik.

Open State Foundation was ook [betrokken bij de ontwikkeling](#) van de CoronaMelder-app.

2. Wij zwengelden kritische vragen aan in de Tweede Kamer over de afgezwakte Wet open overheid

De Wet openbaarheid van bestuur (Wob) is zwaar verouderd en moet worden vervangen door de Wet open overheid (Woo) die uitgaat van actieve openbaarmaking door de overheid. Dat laatste is echter

niet vanzelfsprekend en de Woo kent ook tegenstanders. Een eerdere versie van de wet werd uitgekleed en stond in 2020 opnieuw op de agenda van de [Tweede Kamer](#). Open State Foundation voerde een coalitie aan waarbij ook NDP Nieuwsmedia, het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren, de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) en de Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ) zijn aangesloten. [Boodschap](#): Woo is een stap in de goede richting, maar moet op een aantal punten echt worden verbeterd. Open State Foundation sprak met Kamerleden, stuurde brieven uit en schreef een opinieartikel in de Volkskrant. Onze inbreng werd aangehaald door de initiatiefnemers van de wet en uiteindelijk werd deze met een aantal gewenste verbeteringen begin 2021 door de Tweede Kamer aangenomen.

3. Developers en beleidsmakers brachten we dichter bij elkaar

Er is een verandering zichtbaar binnen de Nederlandse overheid wat betreft het aantrekken van hulp van externe partijen. Het eerder beschreven corona-melder-proces is daar het schoolvoorbeeld van, maar het is ook duidelijk dat de overheid op een andere manier naar ontwikkeltrajecten wil kijken. Een ander goed voorbeeld is het programma *Start-up in Residence*, waarbij vraagstukken aan start-ups worden voorgelegd om zo tot innovatieve oplossingen te komen. Dit is een breuk met het bekende proces, waarbij in aanbestedingsroutes de overheid zelf een oplossing formuleert.

Hoewel Open State zichzelf niet ziet als een start-up hebben wij in het SiR-programma meegedraaid. Verschillende overheidspartijen zoals Logius, DigiCampus en de Gemeente Den Haag waren (en zijn nog steeds) zoekende naar manieren om de digitale overheid in Nederland centraal bij elkaar te brengen in plaats van de huidige situatie waarbij overheidsorganisaties zelf het wiel continu opnieuw uitvinden. Deze wens ligt in lijn met de visie van Open State Foundation dat een open en transparante overheid gepaard moet gaan met een centrale ‘bibliotheek’ waar alle instrumenten en ideeën om transparantie te bewerkstelligen gedeeld kunnen worden.

Open State heeft GovHub voorgedragen als lange-termijnoplossing. Op den duur zou naar voorbeeld van onder andere <https://developers.italia.it/en/> een online developersplatform moeten worden ontwikkeld, waarop elke developer en beleidsmedewerker die de digitale overheid wil verbeteren terecht kan. Gedurende het traject kwam naar voren dat het team achter developer.overheid.nl eenzelfde visie voor ogen hadden, waardoor verder bouwen op dit platform de logische stap was. Om die reden heeft één van onze developers zich gedurende vier maanden aangesloten bij dat team. Dit heeft geresulteerd in een nieuwe functie op het platform: [code sharing](#), waardoor alle open source van de Nederlandse overheid makkelijk gedeeld kan worden.

4. Het UBO-register ging live, maar alles behalve open genoeg

Ook in 2020 heeft de Open State Foundation zich ingezet om het [UBO-register open en toegankelijk te maken voor iedereen](#). Personen die zeggenschap hebben in ondernemingen (uiteindelijkke belanghebbenden) van bedrijven hebben per september 2020 de plicht zich te registreren. Deze informatie is essentieel in de strijd tegen corruptie, witwassen en fraude, maar toch is deze informatie niet openbaar beschikbaar. Hierdoor kunnen (onderzoeks)journalisten en publieke watchdog's die

juist in deze strijd een fundamentele bijdrage kunnen leveren (zie [Panama Papers](#)) hun werk niet goed doen.

Gesteund door de Open Society Foundations hebben we in 2020 ICTRecht een [onderzoek](#) laten uitvoeren naar hoe de AVG, het UBO-register en de nieuwe PSI Directive met elkaar in lijn gebracht kunnen worden. Daarnaast hebben we ons binnen de Tweede Kamer, Eerste Kamer en in Europa hard gemaakt voor het gratis openbaar maken van de informatie besloten in het UBO-register als open data. Onder andere door een bijdrage te leveren aan de bespreking van de [wetswijziging in de Eerste Kamer](#) en in samenwerking met Access Info Europe, Open Contracting Partnership, OpenCorporates, OpenOwnership, Organized Crime and Corruption Reporting Project OCCRP, The B Team, Transparency International meer dan [100 handtekeningen](#) opgehaald tegen de herziening van de PSI Open Data Directive.

Om de verschillende vormen van implementatie in de Europese Unie-landen met elkaar te vergelijken hebben we een online UBO-atlas ontwikkeld.

Ook in 2021 zullen wij ons in samenwerking met gelijkgestemden inzetten op dit dossier, met speciale aandacht op het zoveel mogelijk openbaar maken van data uit het handels- en UBO-register, het verdienmodel van de KvK, het door de KvK geclaimde databankenrecht en de Europese PSI Open Data Directive en Data Governance Act.

5. Wij maken de aanstaande verkiezingen een stuk opener

In 2020 hebben we ons ingezet de Tweede Kamerverkiezingen van begin 2021 een stuk opener te maken. Dat deden we met drie concrete projecten:

- **Programmavergelijker:** In deze tool zetten we [alle politieke partijprogramma's naast elkaar](#). Hoewel verkiezingsprogramma's op zich open zijn, is in de praktijk de toegankelijkheid voor het brede publiek beperkt. Media maken vaak een selectie en de omvang van de partijprogramma's schrikt burgers af. Met de gedachte dat een compleet overzicht voor een democratische keuze van groot belang is, hebben we alle programma's op een rijtje gezet met daarbij een zoekfunctie voor al die programma's tegelijkertijd. De eerste feedback is positief; tegelijkertijd is meer inzicht en meer gebruikersvriendelijkheid gewenst. Doorontwikkeling van deze vergelijker, ook voor komende verkiezingen, staat dan ook in 2021 op de agenda.
- **Waar is mijn stemlokaal:** Met de coronacrisis nog in alle hevigheid onder ons en de Tweede Kamerverkiezingen van maart 2021 in aantocht, zijn wij eind 2020 aan de slag gegaan met het opzetten en herhalen van het 'Waar is mijn stemlokaal'-project. Met dit project worden al een aantal jaar de locaties van stembureaus binnen heel Nederland ontsloten als open data en gepubliceerd op [waarismijnstemlokaal.nl](#). Hierdoor kunnen mensen via een digitale kaart makkelijk zien waar in hun omgeving het dichtstbijzijnde stembureau is. De kaart en de open data is in de afgelopen jaren meer dan een miljoen keer gebruikt. Door de aangescherpte toegankelijkheidseisen en de te verwachten beperkingen voor de selectie en inrichting van stembureaus door corona zijn wij in samenwerking met het ministerie van BZK, de Kiesraad en VNG Realisatie in 2020 aan de slag gegaan met het updaten van de [Stembureaus Open Data Standaard](#). Deze standaard wordt toegepast om te garanderen dat alle gemeenten dezelfde informatie over stembureaus in open data ontsluiten.

- **Verkiezingsuitslagen:** Net als bij de Provinciale Statenverkiezingen van 2019 willen we de uitslagen van de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen snel als open data beschikbaar stellen. Eind 2020 zijn we een project gestart dat, gesteund door het SIDN-fonds en in samenwerking met de Volkskrant en KRO-NCRV's Pointer, dit mogelijk moet gaan maken.

6. Wij lanceerden een site met nieuws van Europese politieke partijen: Poliscoops

In 2020 is het project PoliFLW EU afgerond met de lancering van [Poliscoops](#). Deze Europese variant op [PoliFLW](#) geeft gebruikers de mogelijkheid om nieuwsartikelen te vinden uit alle EU-lidstaten en het Verenigd Koninkrijk. Door de integratie van vertalingstool zijn alle artikelen te lezen in de oorspronkelijke taal, Engels, Duits of Frans. Poliscoops geeft burgers de kans om hun nieuws te vergelijken met dat uit bijvoorbeeld een buurland, maar ook om een verzameling te vinden uit je eigen land. Met Poliscoops is het voor iedereen mogelijk om nieuwstrends en artikelen te vinden over de voor hen belangrijke onderwerpen. Natuurlijk is Poliscoops open source gebouwd en staat de code op onze [GitHub](#).

Poliscoops is niet zo hyper-lokaal geworden als PoliFLW doordat het grote aantal lokale bronnen vereist dat gebruikers deze zelf toe kunnen voegen. Om de ontdekkingswaarde te vergroten staat een verdere doorontwikkeling van Poliscoops op de to-do lijst van Open State.

7. Bij het ministerie van Defensie kregen we een voet tussen de deur

Het ministerie van Defensie is één van de [meeste gesloten overheidsinstanties](#) van Nederland. Hoewel dit logischerwijs het gevolg is van de aard en activiteiten van de organisaties, is het juist belangrijk om transparant te zijn wanneer het wel kan. Dit bevordert het rekenschap afleggen door de Nederlandse overheid.

Open Defensie is daardoor een breed project - waarbij elke kans richting openheid aangegrepen moet worden. Zo heeft SP vragen gesteld in het parlement aan het ministerie, gebaseerd op onze aanbevelingen om hen onder druk te zetten voor meer transparantie. Dit had direct betrekking op de begrotingsbehandeling in de Tweede Kamer. Ook hebben we gesprekken gevoerd met parlementariërs van D66 en GroenLinks om steun te krijgen voor meer transparantie op het ministerie.

In november/december 2019 ontstond er een schandaal in Nederland dat betrekking had op de mate van transparantie van het ministerie van Defensie rondom de luchtaanvallen op Hawija. Sinds 2020 vormt Open State Foundation daarom samen met AirWars, Pax, Amnesty International en Universiteit Utrecht een gelegenheidscollectief en heeft deze kans aangegrepen om actief druk uit te oefenen op het ministerie over transparantie over burgerschade, maar ook over transparantie in het algemeen. Een voorbeeld hiervan is een opinieartikel in een landelijk dagblad.

Deze druk heeft geleid tot een nauwe dialoog met het ministerie en de huidige zogeheten Roadmapsessies die ervoor moeten zorgen dat er concrete stappen worden gezet die de transparantie bevorderen (zoals het opstellen van een standaard voor datasets). Deze uitnodiging van het ministerie van Defensie versterkt onze positie in het stakeholderveld, en geeft bovendien aan dat het ministerie ons erkent als een belangrijke speler in het organiseren van hun transparantieprocessen.

Tastbare resultaten zijn de openbare projectpagina's, het onderzoeksartikel dat op de Open State website is gepubliceerd, de feitelijke vragen die in het parlement zijn gesteld, de uitkomsten van het WOB-verzoek en de actieve betrokkenheid bij het ministerie bij het Hawija-transparantieproces. Het meest substantiële resultaat van ons werk is te zien in de publicatie van de allereerste datasets die door het ministerie van Defensie zijn vrijgegeven (en het feit dat zij hier actief over hebben gecommuniceerd). Deze datasets brengen de inzet van de Nederlandse luchtmacht in Irak in de periode 2014-2018 in kaart en zijn terug te vinden op de centrale database van de Nederlandse overheid.

8. We waren betrokken bij de uitvoering van het Actieplan Open Overheid - en gaven input voor het nieuwe Actieplan

Net als in 2019 was Open State Foundation in 2020 nauw betrokken bij het Actieplan Open Overheid 2018-2020. Mede door de coronapandemie heeft dit actieplan een langere looptijd gekend, en is deze pas eind 2020 afgelopen. Het internationale Open Government Partnership (OGP) is een samenwerkingsverband van ruim 70 landen om te komen tot een opener overheid. De Nederlandse inzet is vastgelegd in het [Actieplan Open Overheid 2018-2020](#). De lidstaten maken elke twee jaar een nieuw plan met actiepunten die moeten leiden tot meer openheid. De supervisie van dit plan is belegd bij het ministerie van Binnenlandse Zaken.

Sinds januari 2018 is OSF betrokken geweest bij 2 van de 11 punten: Open Besluitvorming en Open Wob. Voor Open Besluitvorming is samengewerkt met verscheidene provincies en andere organisaties om besluitvorming bij lokale en regionale overheden via een centraal platform als open data beschikbaar te stellen. Uiteindelijk hebben 199 gemeenten en provincies tijdens de looptijd van het actieplan aansluiting gevonden bij het platform.

Onder de noemer Open Wob werkt OSF aan een gestandaardiseerde wijze van het publiceren van Wob-verzoeken en -besluiten. Zo'n standaard ontbreekt, evenals een centrale plek, waardoor er nauwelijks sprake is van hergebruik van de informatie die vrijkomt na een Wob-verzoek. We werken daarin samen met provincie Noord-Holland en VNG Realisatie. In 2019 is een kopgroep van gemeenten, provincies, VNG, OSF en politie aan de slag gegaan met een standaard om Wob semantisch op eenzelfde manier te ontsluiten. Deze semantische standaard is nu afgerond.

Daar moet nu nog een technisch standaard voor gemaakt worden en handleidingen over hoe overheden kunnen aansluiten op Open Wob. Dit maakt onderdeel uit van het [Actieplan Open Overheid 2021-2022](#). Wij zijn vooral adviseur, geven ondersteuning en helpen met de promotie van Open Wob vanuit onze expertise met Wob-verzoeken. Hiermee hebben we een minder centrale rol als voorheen; het is nu aan de overheid om het daadwerkelijk op te pakken.

9. Samen met CBS werkten we aan het ontsluiten van financiële detaildata

Sinds 2013 richten wij ons op het openbaar maken van de begrotingen en realisaties van gemeenten, provincies en waterschappen in Nederland. Op de [openspending.nl](#) make we de huishoudboekjes van lokale overheden inzichtelijk en vergelijkbaar. Met het doel om hergebruikers (o.a. journalisten,

raadsleden) toegang te geven tot dit type informatie. In 2020 heeft dit geleid tot een project samen met het CBS in opdracht van het Ministerie van BZK gericht op het ontsluiten van financiële detaildata in het dataformaat JSON, het ontwikkelen van een controletool voor [Informatie voor Derden](#) (Iv3) en het ontwikkelen van een advies ‘financiële detaildata ontsluiten doe je zo’.

Als resultaat biedt het CBS nu de mogelijkheid aan Iv3 te ontsluiten in JSON-formaat in plaats van als spreadsheet, wordt ook de informatie in dit open data format via controletool geverifieerd en gecontroleerd en wordt begin 2021 het advies gepubliceerd. In 2021 richten wij de focus op het ontwikkelen van een open data standaard voor financiële detaildata, net zoals dit voor Iv3 is gedaan en lokale overheden ertoe zetten ook detaildata structureel middels het gebruik van deze standaard te laten ontsluiten.

10. We maakten subsidies transparanter met ‘Open Poen’

[Open Poen](#) is een hulpmiddel voor het aanvragen, besteden en verantwoorden van verleende subsidies. Het doel is door de verantwoording transparant te maken, burgers meer inzicht te verschaffen in subsidieverstrekking en daarmee drempelverlagend te werken voor anderen die ook een subsidie willen aanvragen. Daarnaast moet het de verantwoording versimpelen door een directe koppeling met de bankrekening van het project. Hierdoor komt elke uitgave automatisch in de verantwoording terecht.

De pilotversie is in 2019 met de gemeente Amsterdam ontwikkeld. Na de afwikkeling van die pilotfase van Open Poen is het platform in 2020 door de gemeente Amsterdam ingezet voor de uitvoer van noodplannen. Zo is er twee miljoen euro verdeeld via de Coöperatieve Vereniging Breedbandnetwerk Onderwijs Amsterdam. Dit geld is besteed aan het voorzien van internetverbindingen en laptops voor leerlingen die vanwege de lockdown in het voorjaar thuis les kregen maar daar niet de middelen voor hadden. De doorontwikkeling van het Open Poen-platform op basis van nieuwe functionaliteitseisen is in samenwerking met gemeente Amsterdam in 2020 doorgegaan.

Vanaf de zomer 2020 tot en met de zomer 2021 is Open Poen een van de projecten van het [innovatiebudget van het ministerie van BZK](#) waarbij wij samen met de gemeente Amsterdam en de provincie Friesland verder werken aan het implementeren en integreren van Open Poen als tool en methode voor subsidieverlening. Deze samenwerking zal in 2021 de eerste vruchten afwerpen met een volgende pilotversie en een versie voor de provincie Friesland.

En verder

Naast de genoemde hoofdpunten gebeurde er nog meer afgelopen jaar. Zo lanceerden we aan de start van 2020 de vernieuwde [openstate.eu](#) website. Ook werkten we aan de [1848.nl](#), de website die live alle politieke ontwikkelingen (Kamerstukken, de politieke agenda, politiek nieuws) brengt. Open State Foundation publiceerde ook in 2020 weer de begrotingen/jaarrekeningen van alle gemeenten, provincies en gemeenschappelijke rekeningen op [openspending.nl](#). We deden maandelijks een scan naar de [veiligheid van verbindingen van overheidswebsites](#) (HTTPS, HSTS, etc.). En niet te vergeten, [Politwoops bestaat 10 jaar!](#)

Wij gaven dit jaar advies over verschillende onderwerpen. Zo brachten wij aanbevelingen uit over een algoritmeregister en adviseerden wij over het bijscholen van gemeenteambtenaren in de "Wob-mentaliteit". Deze mentaliteit ligt aan de basis van een goede uitvoering van de Wob en straks de Woo. Om de kosten te beperken van deze wetten is het zaak om zo vroeg mogelijk in de processen effectieve acties te implementeren en het denken om te zetten naar 'open-by-design'.

Onze boodschap van een digitaal transparante overheid droegen we in 2020 op verschillende manieren uit. Natuurlijk via de al genoemde vernieuwde website, maar ook middels onze [nieuwsbrieven](#), [tweets](#) en artikelen en columns, waaronder onze vaste column in iBestuur. Openbare optredens waren dit jaar door de coronapandemie wat beperkt. Maar niet geheel afwezig; zo zat Open State Foundation in een discussiepanel bij het Informatiefestival van het programma Stukken Beter (van het ministerie van Justitie en Veiligheid), in de jury van de Stuiveling Open Data Award en [aan de discussietafel van de Dag van de Actieve Openbaarmaking](#).

De mensen van Open State Foundation

In 2020 gebeurde er veel op personeelsgebied; het team werd behoorlijk opgeschud. Directeur Wilma Haan droeg op 1 september het [stokje](#) over aan Serv Wiemers. Ook in 2020 vertrokken projectleiders Lisette Kalshoven en Nora Al Haider en developer Benjamin Broersma. Daarvoor in de plaats kwamen twee nieuwe projectleiders: Tim Vos-Goedhart en Jesse Renema. Lisette Kalshoven keerde meteen terug als bestuurslid van de stichting Open State Foundation.

Tot slot een korte algemene terugblik – en vooruitblik

Voor vrijwel iedereen was 2020 een bewogen jaar. Ook voor Open State Foundation. De coronacrisis en de maatschappelijke effecten daarvan zorgden in de eerste helft van 2020 voor veel vertragingen in projecten en dat had een effect op onze financiële positie. Open State Foundation moest bezuinigen en een beroep doen op de NOW-regeling. Tegelijkertijd sprongen we ook in op de nieuwe situatie met een actieve rol bij de ontwikkeling van de coronamelder-app en het bouwen van de site CoronAlert. Met een vernieuwd team kreeg Open State Foundation na de zomer ook weer hernieuwde energie. Projecten werden opgezet, uitgevoerd en binnengehaald, waardoor de financiële positie er eind 2020/begin 2021 weer gezond uit ziet.

Het laatste deel van 2020 hebben we ons natuurlijk ook gericht op het bouwen van het nieuwe team. Dat is soms makkelijk omdat we een goed stel enthousiaste mensen hebben, en soms ook moeilijk omdat altijd thuis werken vanachter je scherm zo z'n beperkingen heeft.

Een nieuw team gaat om mensen, om de samenwerking onderling en met de buitenwereld, maar ook om een vernieuwde aanpak voor de komende jaren. Eind 2020 zijn we begonnen met het ontwerpen

van de nieuwe strategie van Open State Foundation voor de periode 2021-2023. Die strategie zal in het eerste kwartaal van 2021 zijn afgerond en moet Open State Foundation een duidelijke en stevige positie geven. Want onze missie, kort gezegd: open overheidsinformatie voor een vitale democratie, is in een tijd van groeiende overheidsmacht en voortschrijdende digitalisering relevanter dan ooit.